

Ύστερη Εποχή του Χαλκού

Ελεφαντουργία, μεταλλοτεχνία και
φαγεντιανουργία

Ελεφαντουργία

Ιδιότητες πρώτης ύλης και ελεφάντινα
αντικείμενα

Προέλευση της λέξης «Ελεφαντόδοντο»

- ☀ Η λέξη σημαίνει το «δόντι του ελέφанта».
- ☀ Ήδη από την εποχή του Ομήρου είναι γνωστό με τον όρο «ελέφας»
- ☀ Στις πινακίδες της Γραμμικής Β συναντάται ως «*e-re-ra*». Ωστόσο δεν γνωρίζουμε αν αναφέρονταν στο ζώο ή μόνο στον χαύλιό του.
- ☀ Σε όλες τις λατινογενείς γλώσσες η λέξη είναι παράγωγο της λατινικής «*ebur*». Π.χ. *Elfenbein*, *ivoire*, *ivory*, *avorio*. Στα ελληνικά το ελεφαντόδοντο είναι γνωστό και ως «φίλυτισι».

Οι ιδιότητες ελεφαντόδοντου:

- Ευπλασία στην κατεργασία του.
- Χρώμα ωραίο, κιτρινωπό προς το λευκό, το λεγόμενο στην ορολογία των χρωμάτων “ivoire”.
- Καλαισθησία.
- Ευαισθησία στη φωτιά.
- Ευαισθησία στην υγρασία.
- Έλλειψη πόρων εν αντιθέσει προς τα άλλα οστά.
- Σκληρότητα καθώς παλιώνει.
- Μαλακή επιφάνεια όσο είναι νέο.
- Έλλειψη δυνατότητας να χρησιμοποιηθεί σε μεγάλα κομμάτια. Ωστόσο μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλά μικρά κομμάτια για να δημιουργηθεί μία σχετικά μεγάλου μεγέθους παράσταση.

- Μη ύπαρξη δυνατότητας αντικατάστασής του σε περίπτωση απώλειας.
- Δυσκολία στην ανεύρεση, στην απόσπαση των χαυλιοδόντων από το ζώο καθώς και στην μεταφορά του προς τα κέντρα επεξεργασίας.
- Χαρακτηρίζεται από σπανιότητα και πολυτέλεια.
- Χρήση του μόνο από άτομα που ανήκαν σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις.
- Ύπαρξη και σε ορυκτή μορφή, ωστόσο στην αρχαιότητα χρησιμοποιούσαν μόνο την ζωική προέλευση.

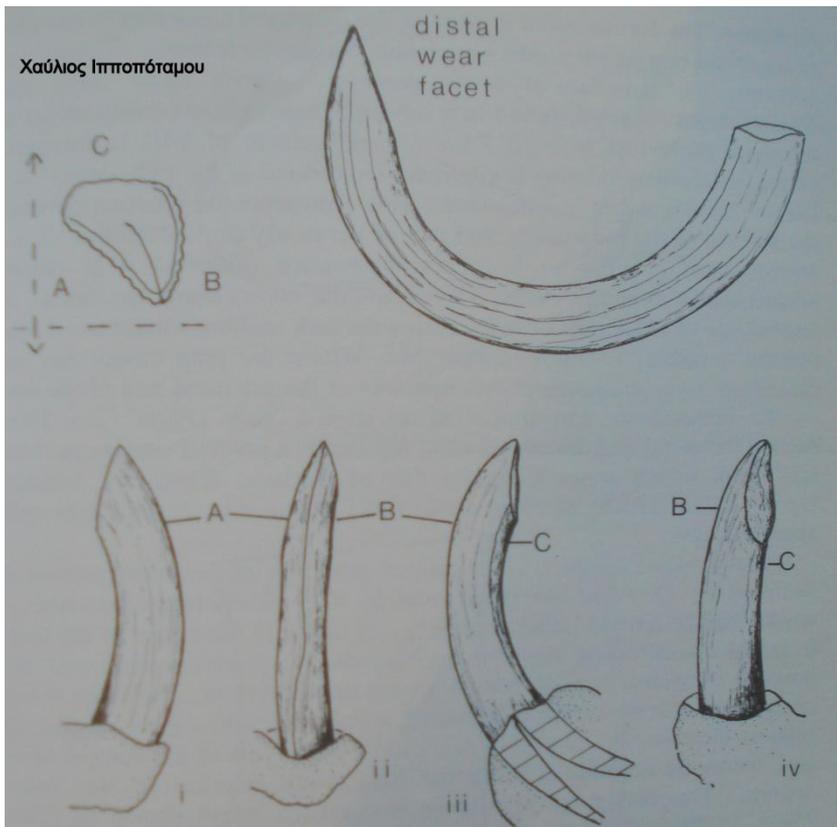

Εθνολογικές πληροφορίες:

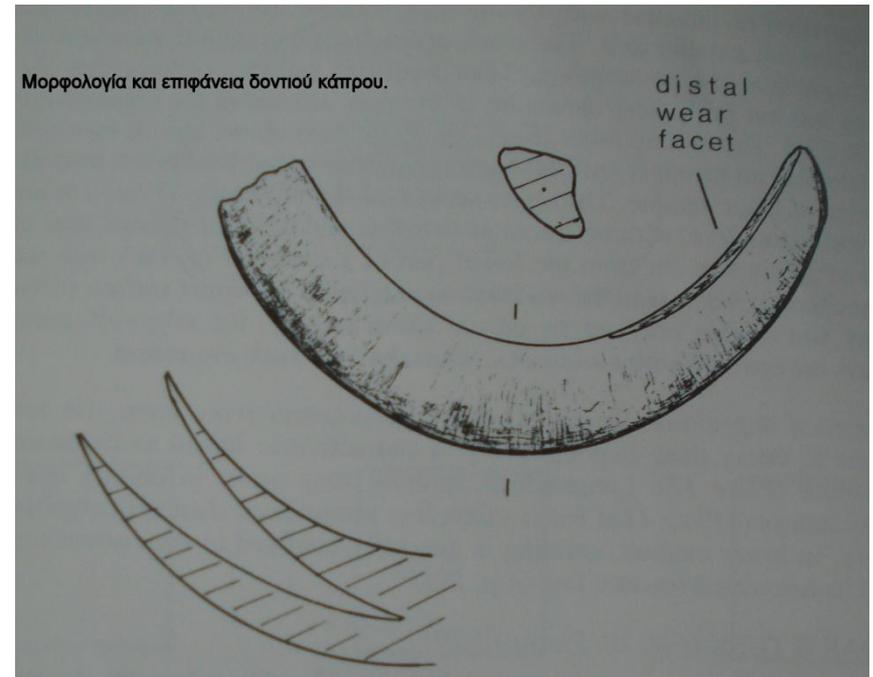
- Υπάρχουν κάποιες αναφορές για εισαγωγή ελεφαντόδοντου στην Αίγυπτο από την Ινδία δια μέσου Βαβυλωνίας. Ωστόσο, δεν υπάρχουν περισσότερα στοιχεία για τέτοιου είδους ανταλλαγές.
- Κύρια πηγή παραγωγής ελεφαντόδοντου είναι η Συρία με τον ασιατικό, μικρό σε μέγεθος Ελέφαντα.
Και η Αίγυπτος με τα δύο είδη ελεφάντων της :
 - ☐Τον *Forest Elephant* ή *L. africana cyclotis* και
 - ☐τον *Bush Elephant* ή *L. africana africana*.
- Οι ελέφαντες και των δύο κατηγοριών αριθμούσαν πολλά άτομα, οπότε το εμπόριο γινόταν κατά κύριο λόγο από την Αφρική και δευτερευόντως από την Ασία.
- Στο Αιγαίο έφτανε από τις ίδιες περιοχές, ίσως όμως και από την Λιβύη.
- Σίγουρα πάντως τα λιμάνια της Κύπρου και της Ugarit αποτέλεσαν σημαντικές ζώνες διακίνησης της πρώτης ύλης.

Σύγκριση χαύλιου ιπποπόταμου με τον αντίστοιχο του κάπρου.

Χαύλιος ιπποπόταμου

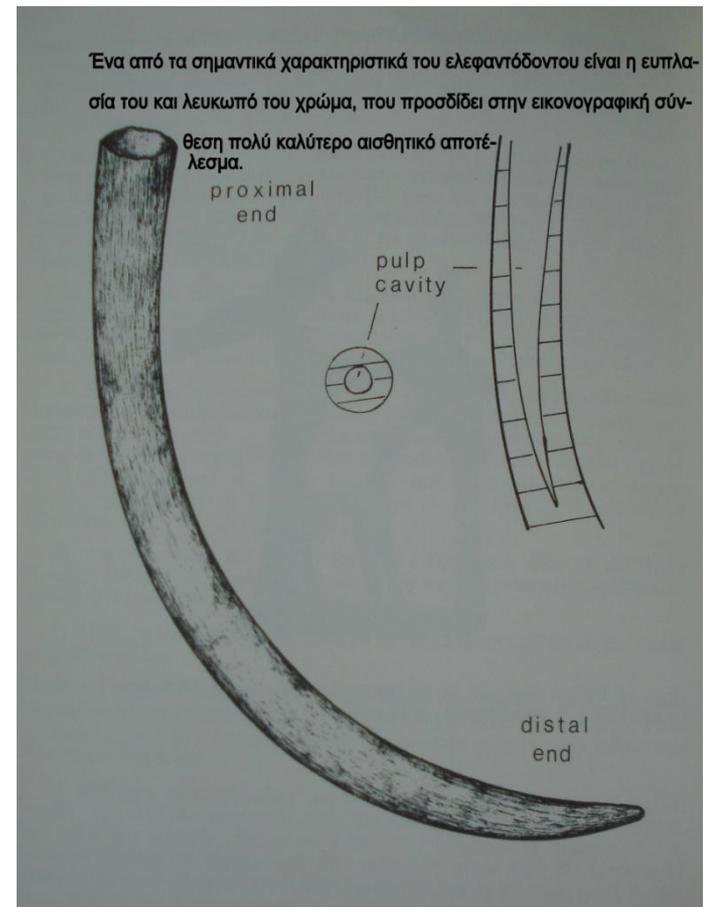
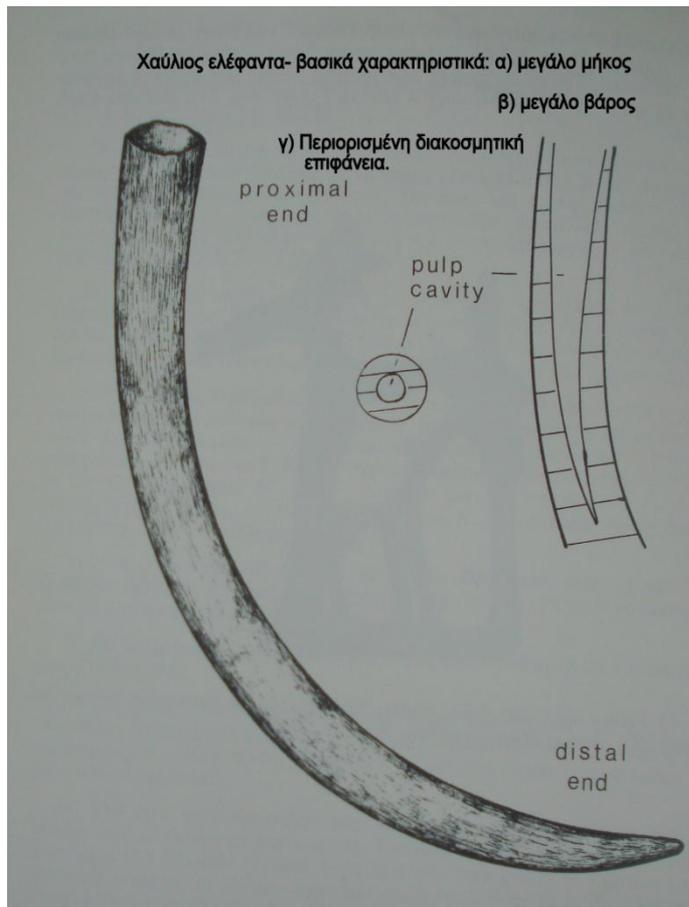
Δόντι κάπρου- Επιφάνεια και μορφολογία

Χαυλιόδοντας ελέφαντα

- Μεγάλο μήκος
- Μεγάλο βάρος
- Περιορισμένη διακοσμητική επιφάνεια

- Λευκωπό χρώμα
- Μόνο το 1/3 του δοντιού βρίσκεται μέσα στα φαντρία

- Στην Κύπρο τα μεμονωμένα ελεφάντινα αντικείμενα που βρίσκονται στο νησί χρονολογούνται στην Μεσοκυπριακή και Υστεροκυπριακή Περίοδο.
- Τα πρώτα στρωματογραφημένα και ως εκ τούτου καλά χρονολογημένα παραδείγματα όμως στα μέσα περίπου της Υστεροκυπριακής Περιόδου, δηλ. στον 13^ο π.Χ. αιώνα.
- Από αυτή την περίοδο και έπειτα η τέχνη της ελεφαντουργίας ανθίζει στην Κύπρο με αποκορύφωμα τον 12^ο π.Χ. αιώνα.
- Σημαντικά εργαστήρια έχουν έρθει στο φως στην Έγκωμη, στην Παλαίπαφο και στο Χαλά Σουλτάν Τεκκέ.
- Οι σημαντικότερες κατηγορίες τεχνέργων από ελεφαντόδοντο είναι:
 - Λαβές κυρίως κατόπτρων αλλά και μαχαιριών ή εγχειριδίων.
 - Παιγνιοθήκες.
 - α) Πυξίδες διαφόρων σχημάτων και β) δίσκοι που πιθανότατα χρησίμευαν ως πώματα ή πυθμένες κυλινδρικών πυξίδων.
 - Πλακίδια με ανάγλυφο διάκοσμο, πιθανότατα ενθέματα σε ξύλινα αντικείμενα, κιβωτίδια και κασέλλες.
 - Ράβδοι με κεφαλή σε σχήμα καρπών, κυρίως ροδιού, και απόληξη άλλοτε αιχμηρή και άλλοτε όχι, με πολλαπλές χρήσεις (καρφίτσες, περόνες για την ενδυμασία ή τα μαλλιά).

- Η Πίπα του Κιτίου για την εισπνοή οπίου.
- Το μοναδικό κωνικό, μικροσκοπικό ρυτό από τη θέση Αθηαίνου με εγχάρακτες παραστάσεις πτηνών, ψαριών και ανθρώπινων κεφαλών.
- Κτένια.
- Σφονδύλια και τα στελέχη τους.
- Διάφορα μεμονωμένα μικροαντικείμενα που απαντούν, σπανιότερα, όπως ψήφοι, δαχτυλίδια, περίαπτα κ.ά.

Ελεφάντινοι Δίσκοι

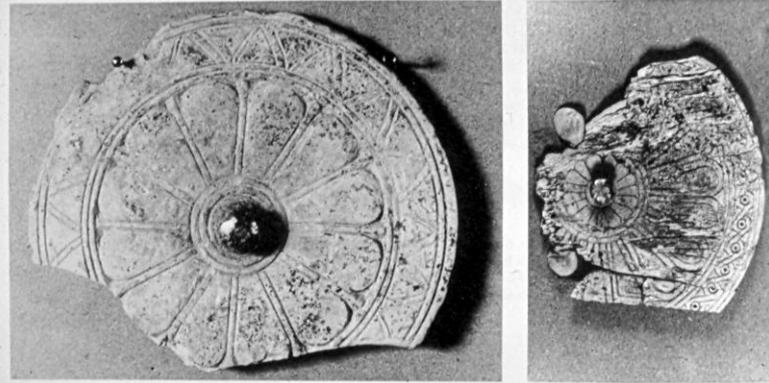
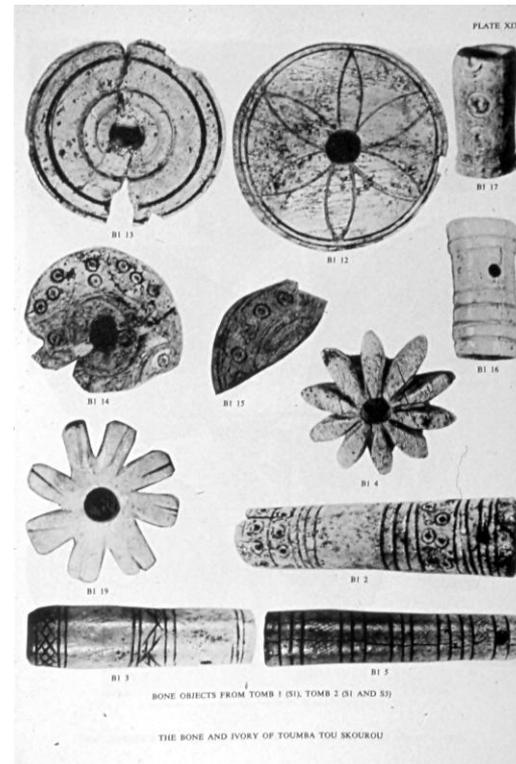
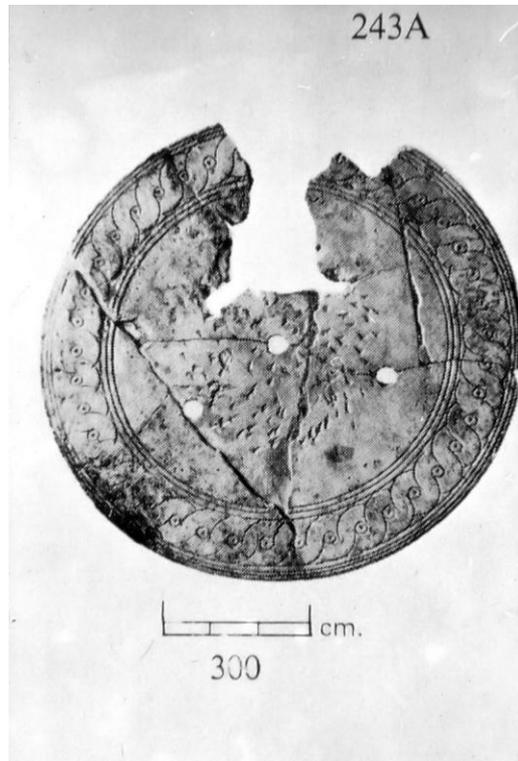
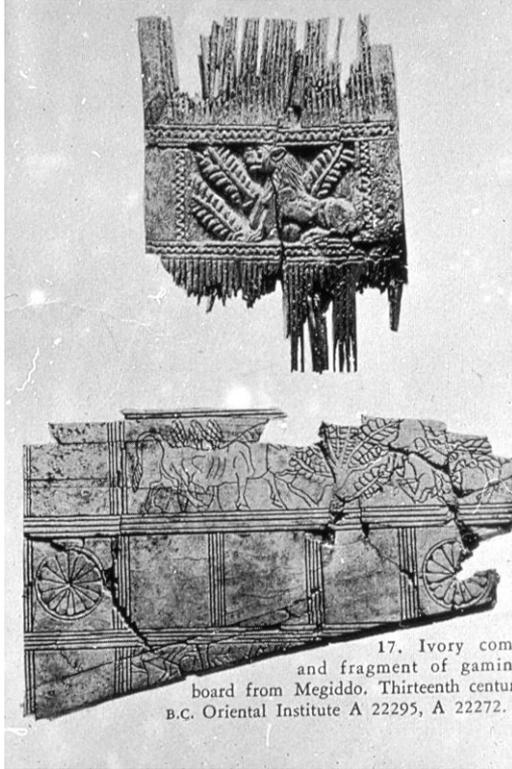

Fig. 68. A set of ivory pyxis lids studded with gold-covered bronze knobs as handles, with patterns of many-petalled rosettes, braided guilloche, and zig-zags.

Ελεφάντινα πλακίδια

17. Ivory comb and fragment of gaming board from Megiddo. Thirteenth century B.C. Oriental Institute A 22295, A 22272.

Πλακίδιο από τα Σπάτα

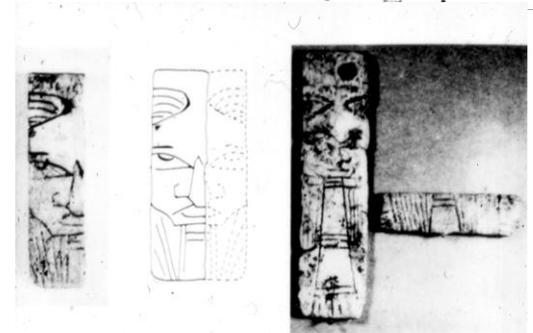
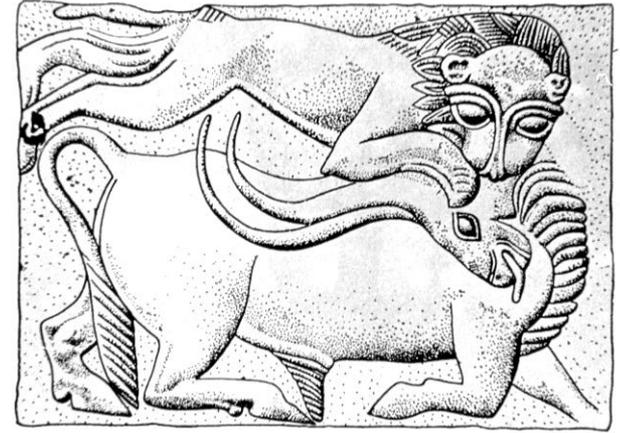

Fig. 54. A. The upper part of a fragmentary Near Eastern diptych on a carved bone plaque contrasts in power with the bronze tripod *trifallos*. The frontal demon with long oval eyes and a full beard forms part of a set from Tomb 1. B. A similar or cruder bearded demon perhaps was attached through the hole at the top of the plaque to a wooden chest or gaming board.

Θραύσμα παιχνιοθήκης από την Μεγιδδώ.

Πλακίδια από την Εγγύς Ανατολή

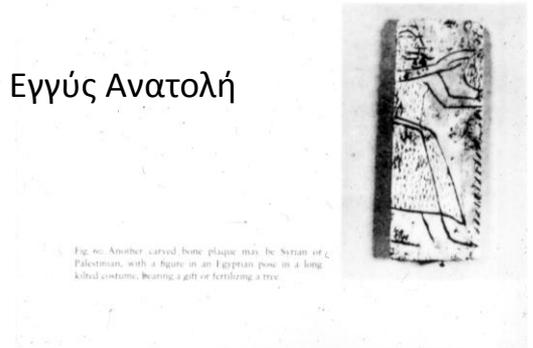
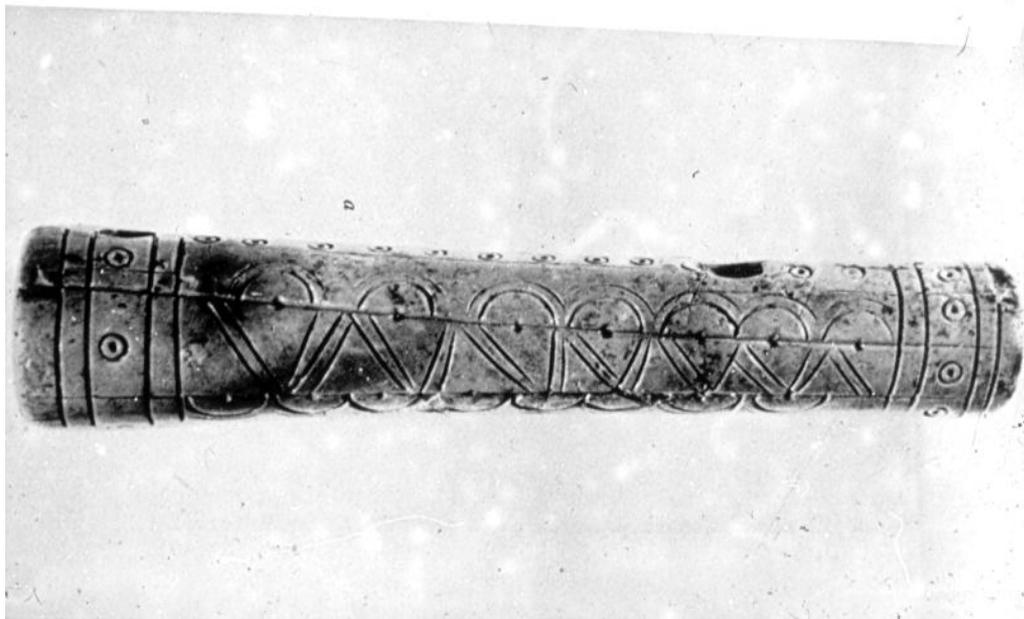

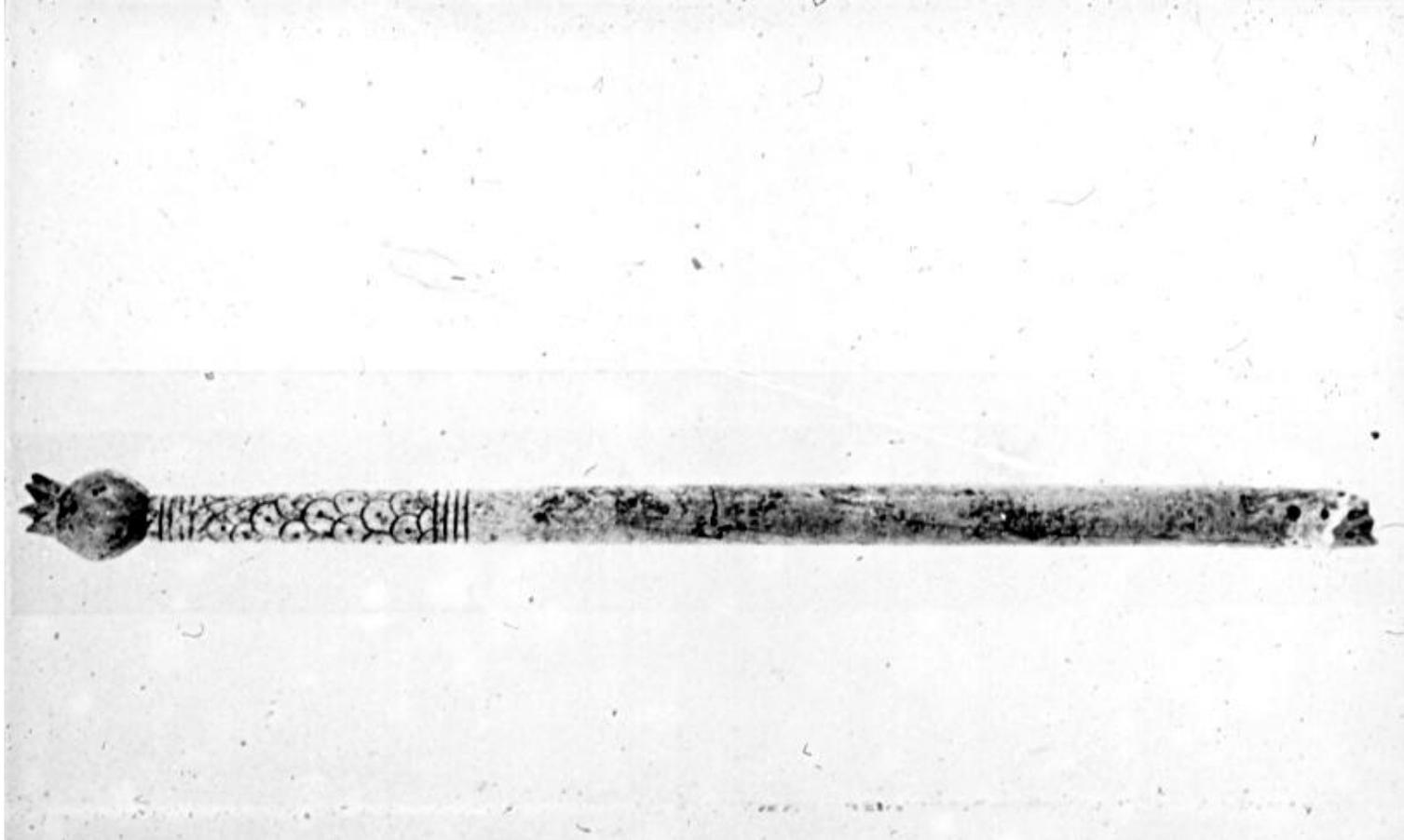
Fig. 56. Another carved bone plaque may be Syrian or Palestinian, with a figure in an Egyptian pose in a long kilted costume, bearing a gift or kneeling a tree.

Πίπα Κιτίου

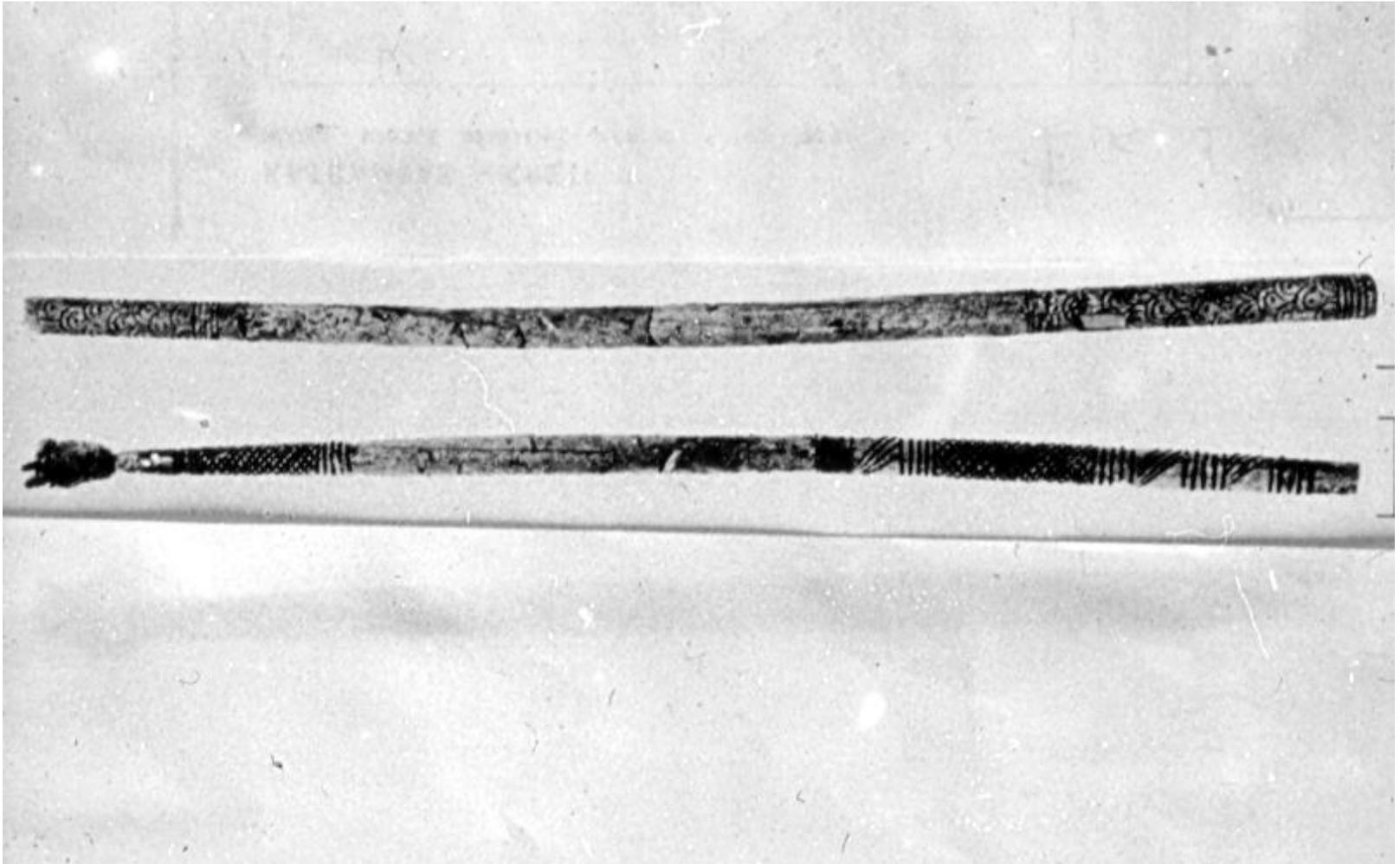

Δοχείο για την εισπνοή του οπίου

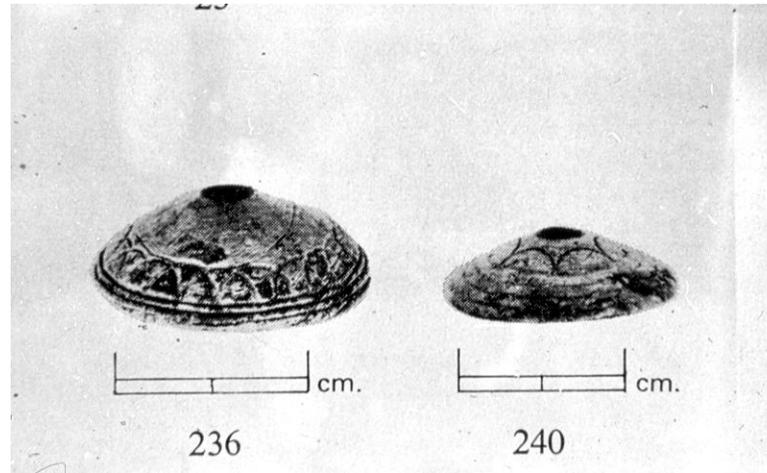
Ελεφάντινη ράβδος με κεφαλή ροδιού

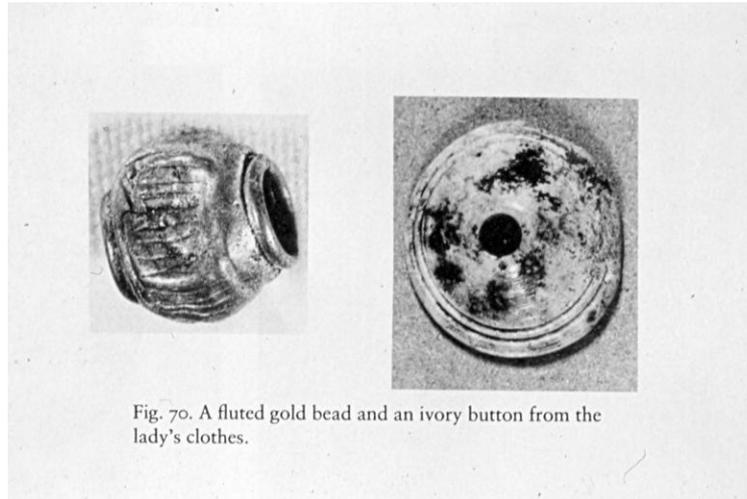
Άλλες ελεφάντινες ράβδοι

Σφονδύλια

Χρυσή ψήφος και σφονδύλι

Λαβές κατόπτρων

Παλαίπαφος

Έγκωμη

Ελεφάντινο πλακίδιο πολεμιστή από τα Σπάτα

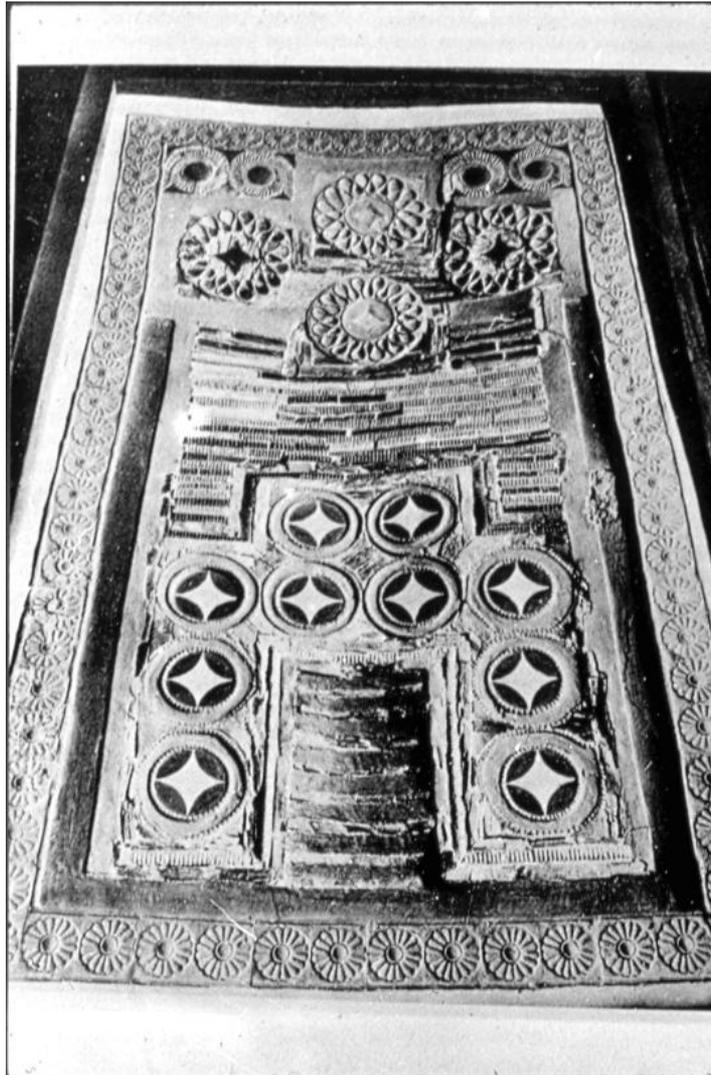

Παιγνιοθήκες-πυξίδες

Από την Έγκωμη

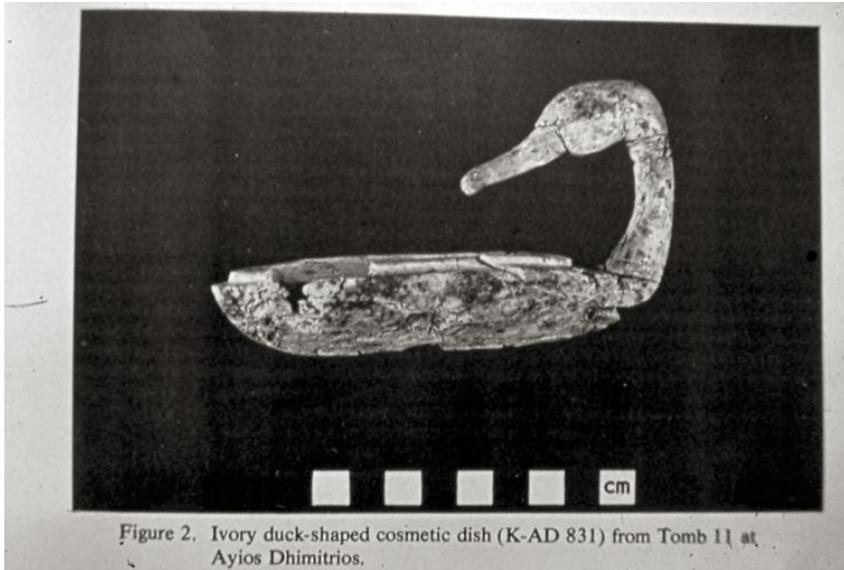

Ζατρίκιον Κνωσού

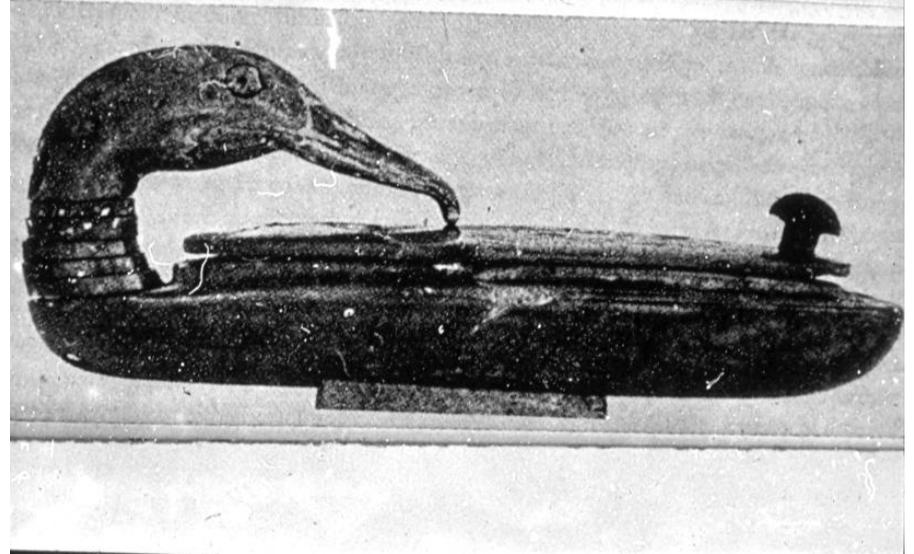

Κοσμηματοθήκες

Καλαβασός- Αγ. Δημήτριος

Tell-Atchana

Ελεφάντινα αγγεία

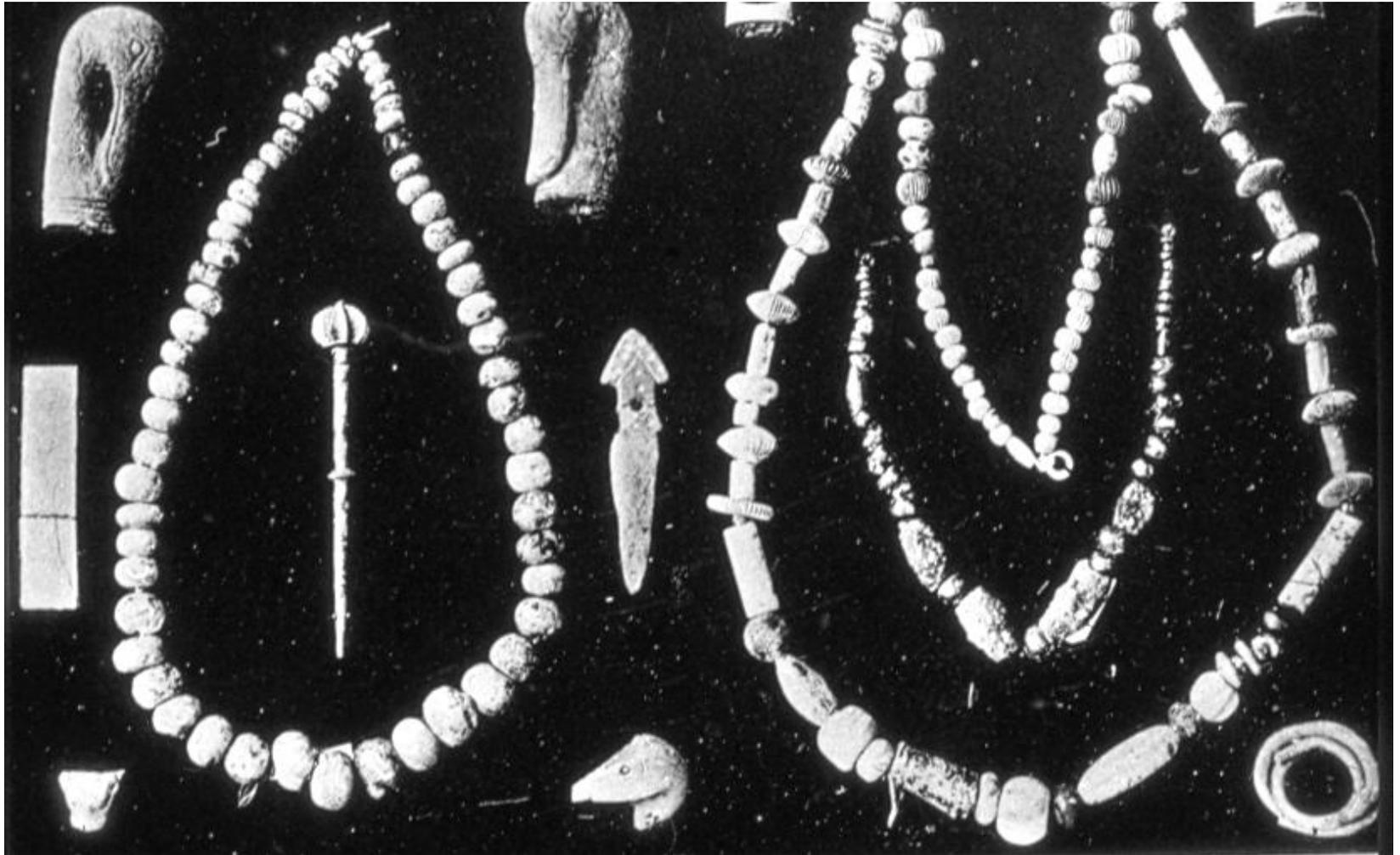
Λεκανίδα/πυξίδα από τον Τάφο 9 του Κιτίου

Ρυτό από την Αθηαίνου

Ελεφάντινα κοσμήματα

Πίνακας με ελεφάντινα αντικείμενα από την Έγκωμη

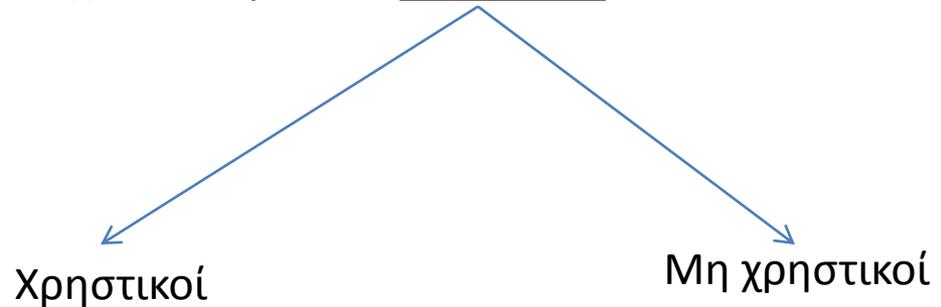

Μεταλλοτεχνία

Χρυσοχοΐα και αργυροχοΐα

Θησαυροί

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σύνολα μεταλλικών προϊόντων από χαλκό, χρυσό και άργυρο τα οποία περιλαμβάνουν τάλαντα, σκεύη, εργαλεία, όπλα, κοσμήματα, αποτμήματα μεταλλικών αντικειμένων που προφανώς προορίζονταν για ανακύκλωση κ.ά., έχουν έρθει στο φως σε διάφορες θέσεις με τη μορφή κλειστών αποθέσεων που συμβατικά έχουν ονομασθεί **Θησαυροί**.

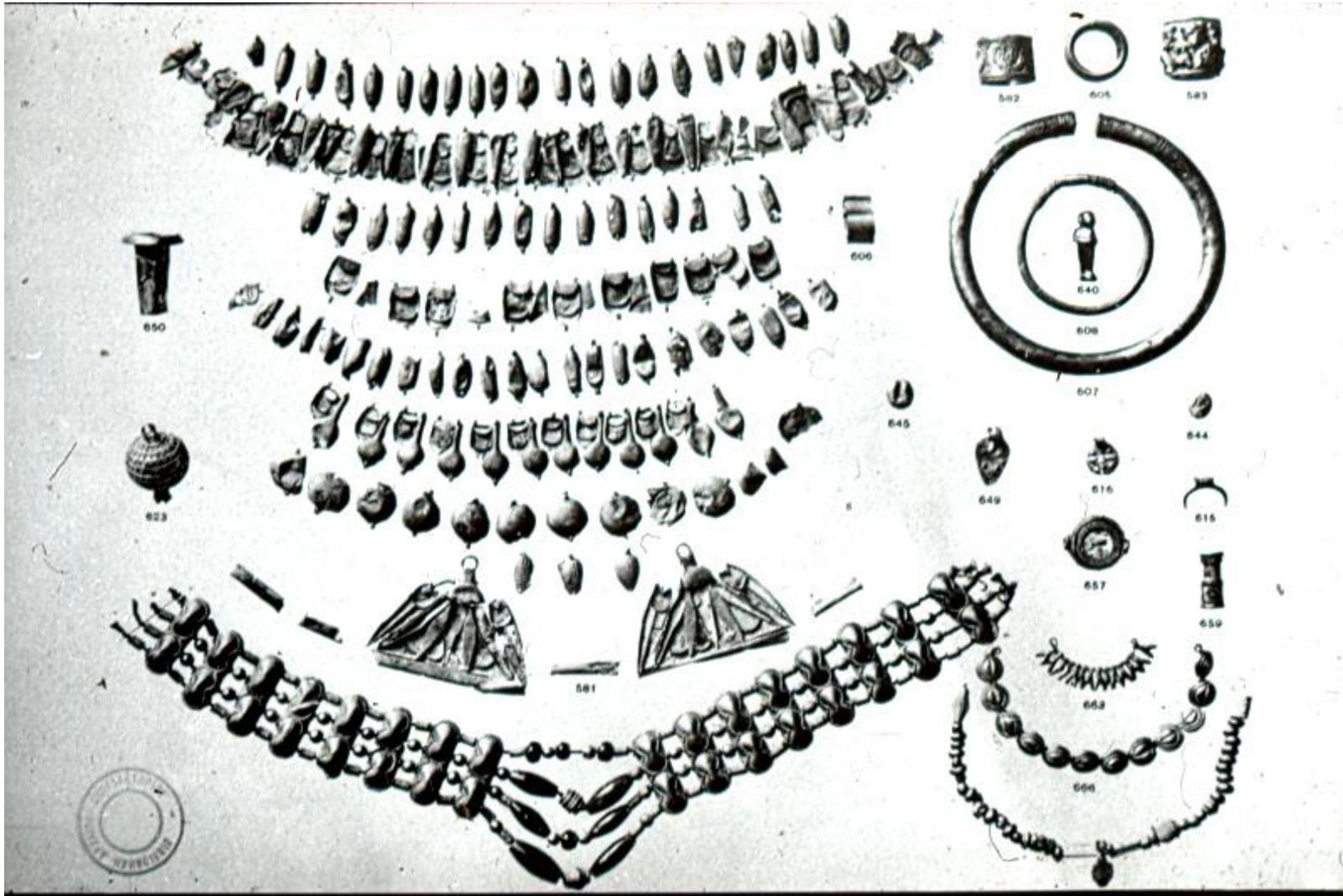
Οι **χρηστικοί** απαρτίζονται από σύνολα που ανήκαν σε εμπόρους, χαλκουργούς ή χρυσοχόους. Περιλαμβάνουν ως επί το πλείστον ακέραια αλλά και αποσπασματικά, τυποποιημένα αντικείμενα που απρογραμμάτιστα και χωρίς ιδιαίτερη προσοχή τοποθετήθηκαν σε χώρους με εύκολη πρόσβαση για πιθανή ανάκτηση. Συνήθως σχετίζονταν με την παραγωγή και την οργάνωση της μεταλλουργίας και το εμπόριο και υπαινίσσονται οικονομική ένταση και κοινωνική αναστάτωση.

Οι **μη χρηστικοί** περιλαμβάνουν αντικείμενα των οποίων ο χαρακτήρας απόκρυψης είχε μονιμότητα και τοποθετούνταν σε μέρη απρόσιτα, π.χ. σε θεμελιώσεις κτηρίων ή τάφους. Περιλαμβάνουν αντικείμενα ακέραια ή κατεστραμμένα τα οποία ωστόσο διακρίνονταν από τον εξειδικευμένο χαρακτήρα και την μοναδικότητά τους. Προορίζονταν για κατανάλωση ή ανταλλαγή και φαίνεται ότι υποδηλώνουν κοινωνική και οικονομική σταθερότητα.

Χρυσοχοϊκές τεχνικές

1. Έκκρουστη τεχνική.
2. Έκτυπη τεχνική.
3. Συρματερή ή συρματοτεχνική.
4. Κοκκίδωση.
5. Περίκλειστη τεχνική ή τεχνική του περίκλειστου σμάλτου.
6. Ένθετη τεχνική ή ένθεση.
(Στην γενική αυτή κατηγορία, εντάσσεται και η τεχνική νιέλο. Με την τεχνική αυτή διακοσμούσαν συνήθως αργυρά και χάλκινα αντικείμενα και σκεύη. Δεν χρησιμοποιείται στην κοσμηματοτεχνία).
7. Εγχάραξη.
8. Επικάλυψη με έλασμα χρυσού.
9. Επιχρύσωση ή επαργύρωση.

Χρυσοχοΐα: σύνολα χρυσών κοσμημάτων (περιδέραια, περίαπτα, ψέλια, δαχτυλίδια, ενώτια, περόνες κ.ά.)

380

470

488

501

510

512

536

538

546

548

549

552

550

556

558

562

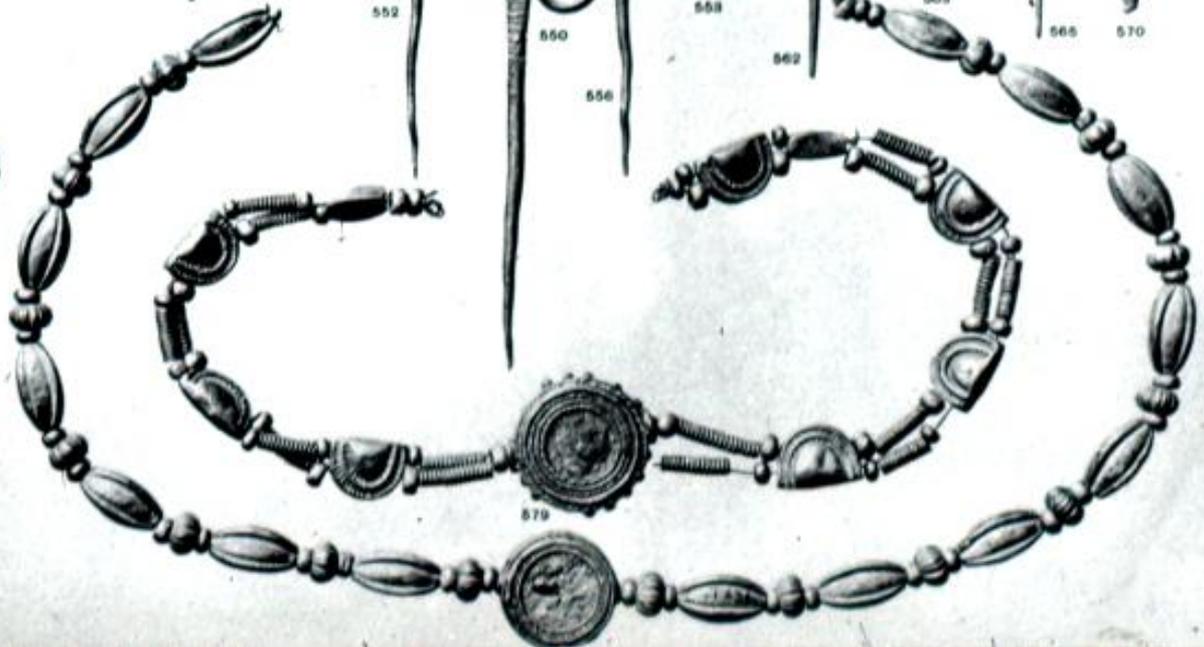
563

565

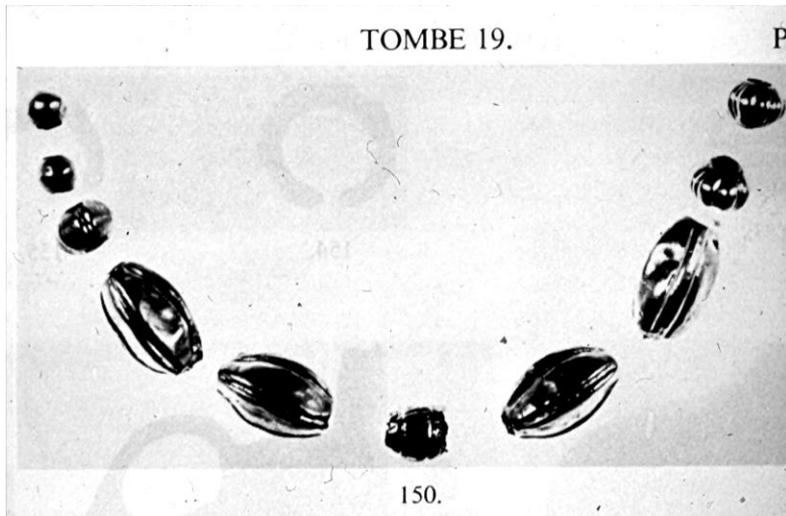

570

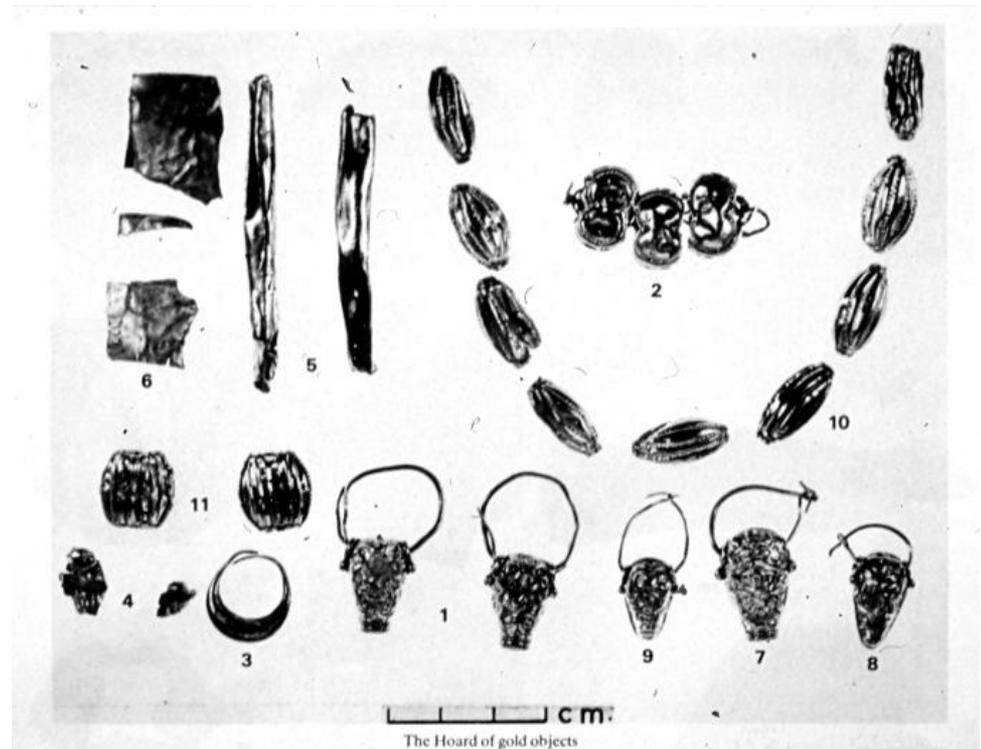

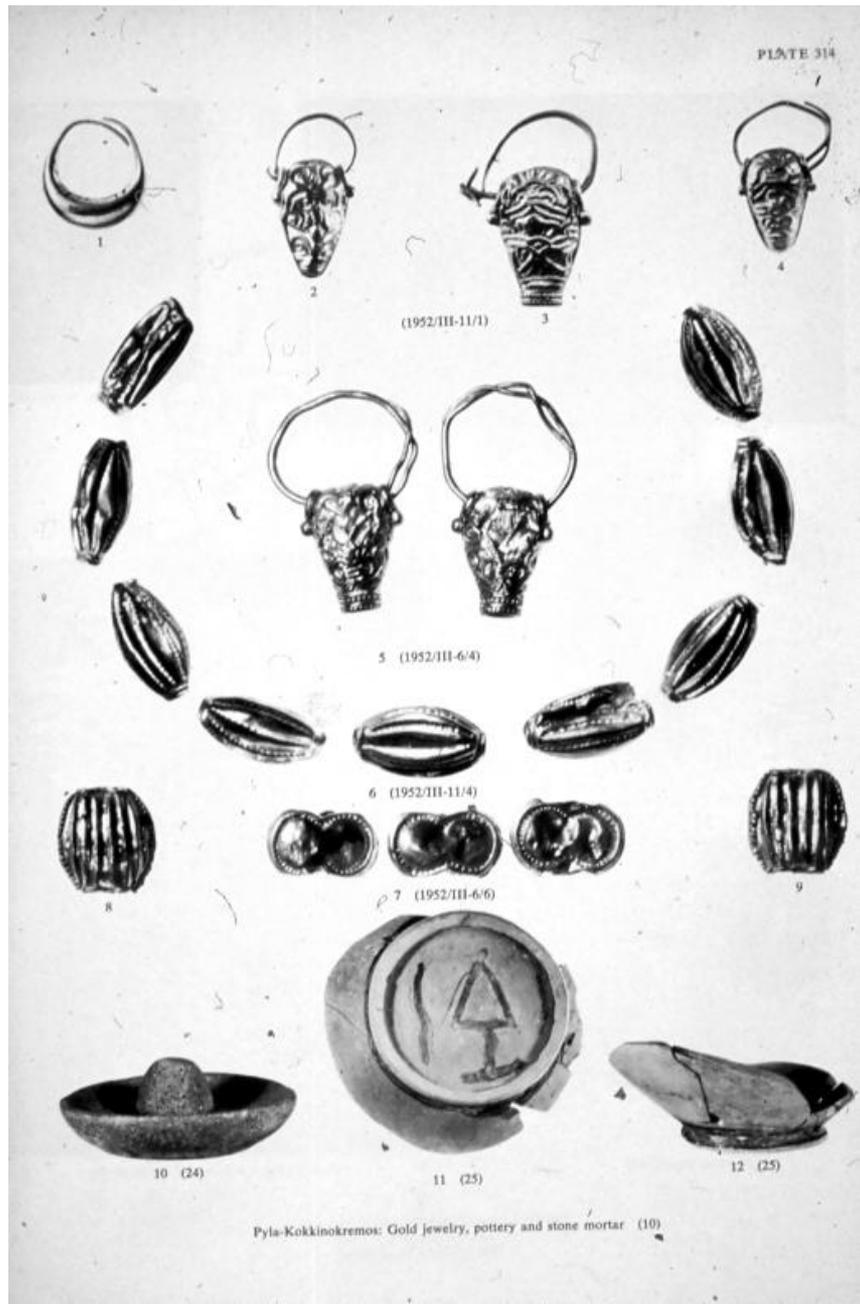
579

Χρυσές χάνδρες από το Μαρώνι

Ο Θησαυρός από την Πύλα-Κοκκινόκρεμος

Pyta-Kokkinokremos: Gold jewelry, pottery and stone mortar (10)

Κοσμήματα από την Καλαβασό-Αγ. Δημήτριο

VASSOS KARAGEORGHIS

[BCI

Fig. 78. — Kalavassos-Ayios Dhimitrios, Bracelet en or. 1:1.

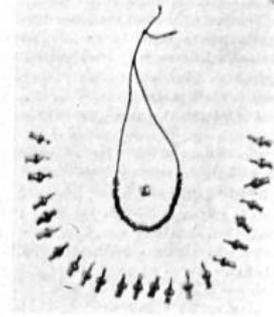

Fig. 80. — *Ibid.*, collier à pendentifs en forme de grenade avec perles intermédiaires. 1:1.

Fig. 79. — *Ibid.*, collier d'or en feuille de lierre. 1:1.

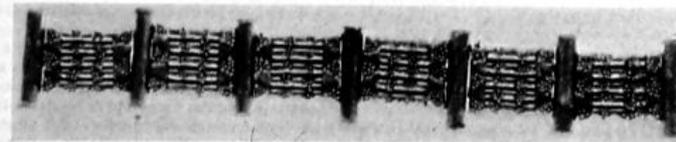

Fig. 81. — *Ibid.*, collier en technique granulée. 1:1.

Fig. 82. — *Ibid.*, bague en or portant un sceau en syllabaire chypro-minoen. 1:1.

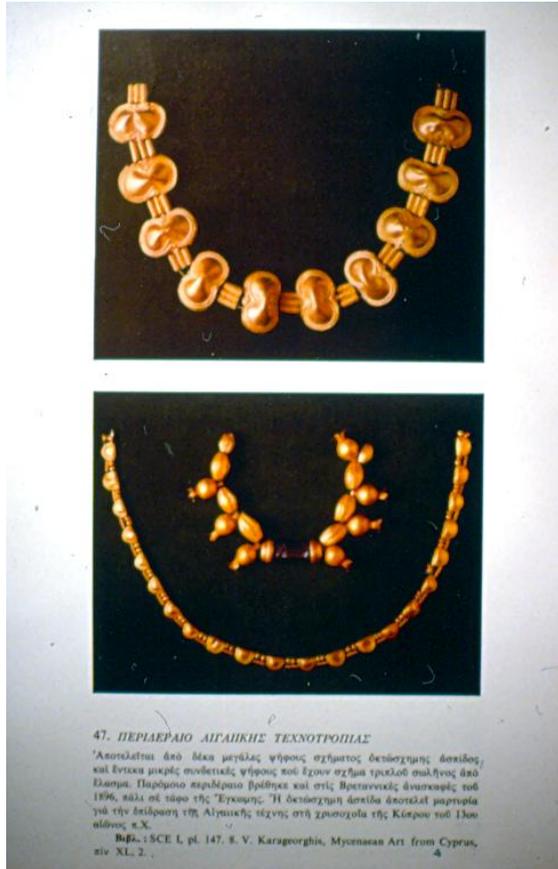
Περιδέραιο, βραχιόλι, ενώτια
και δαχτυλίδι από την
Καλαβασό-Αγ. Δημήτριο

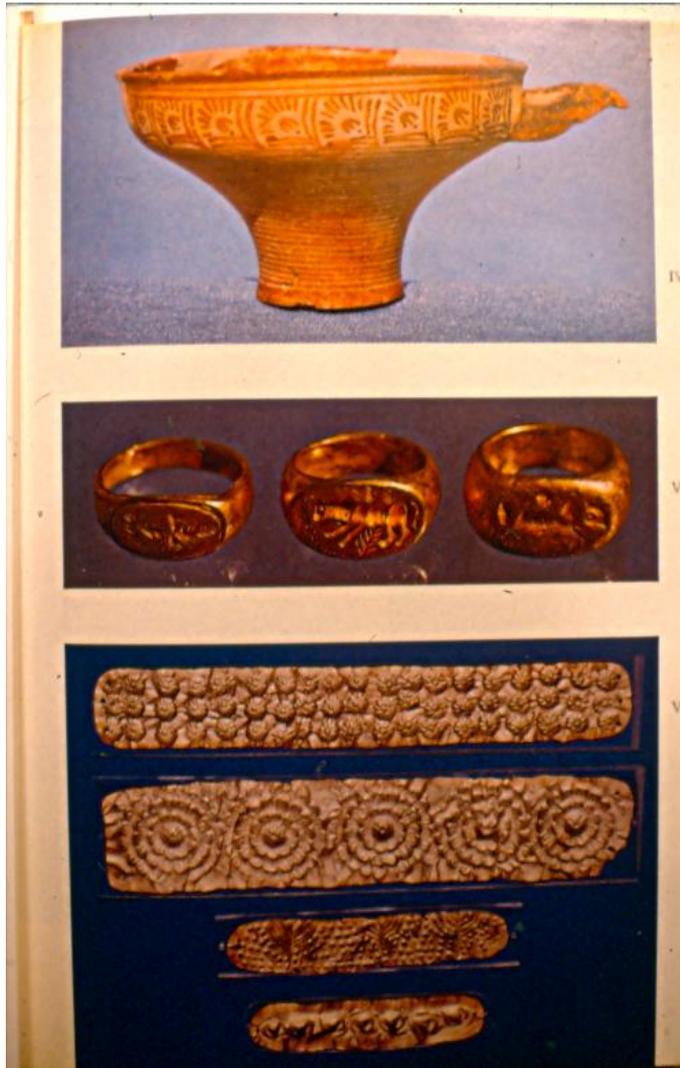
Σφραγιδοκύλινδρος- περίαπτο από το Κίτιο

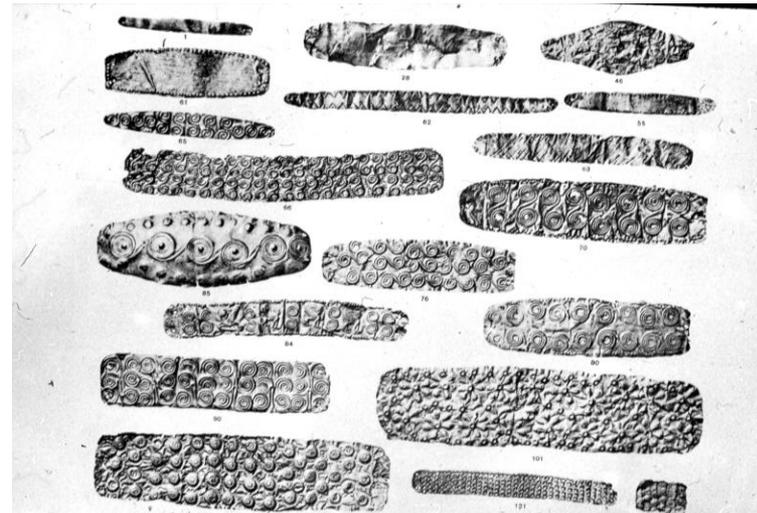
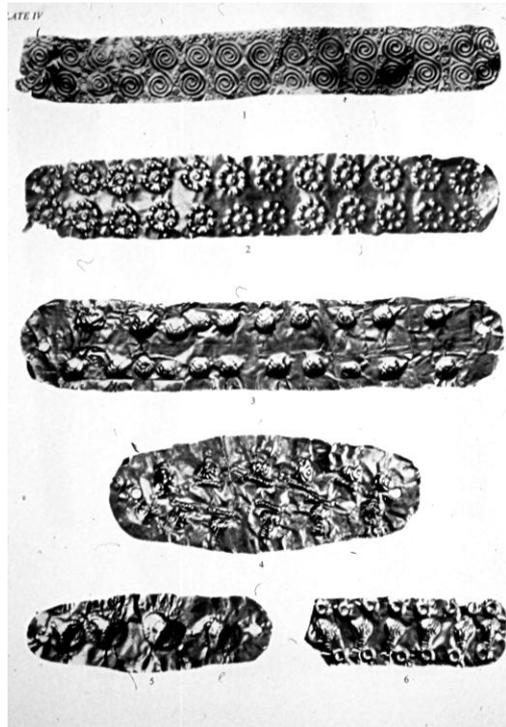
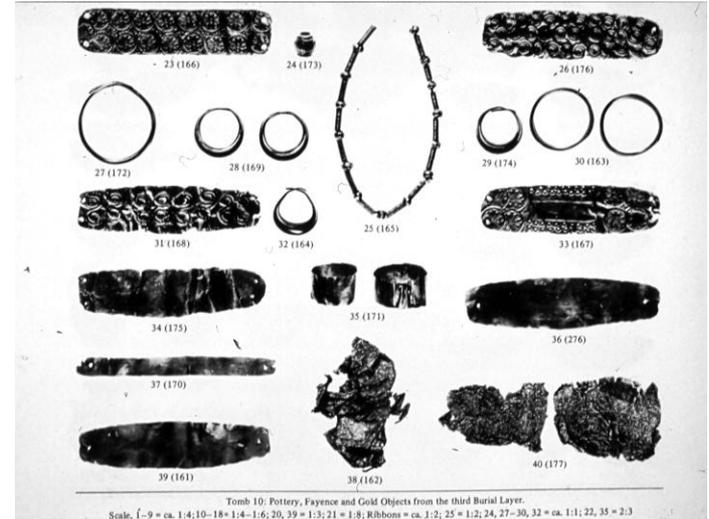
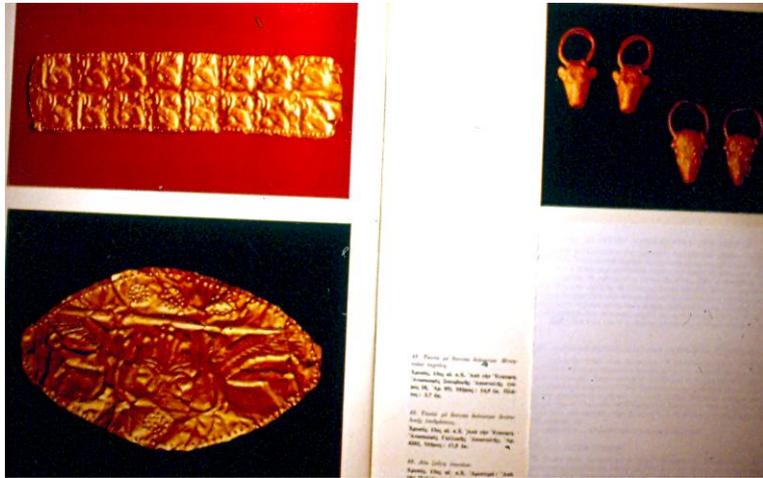
Περιδέραια από την Έγκωμη και τον Άγιο Ιάκωβο

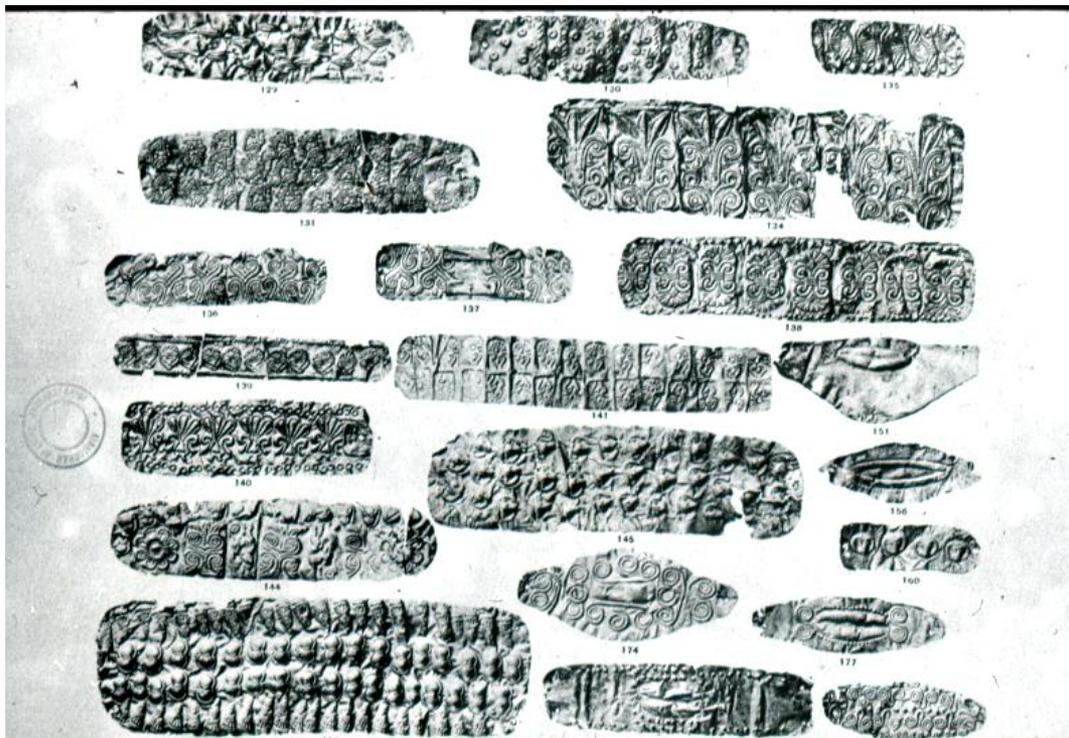

Δαχτυλίδια και διαδήματα από το Κίτιο

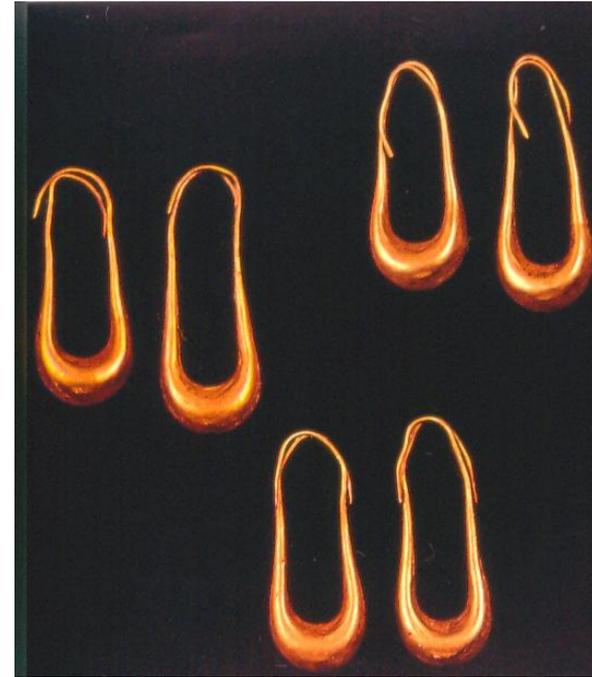
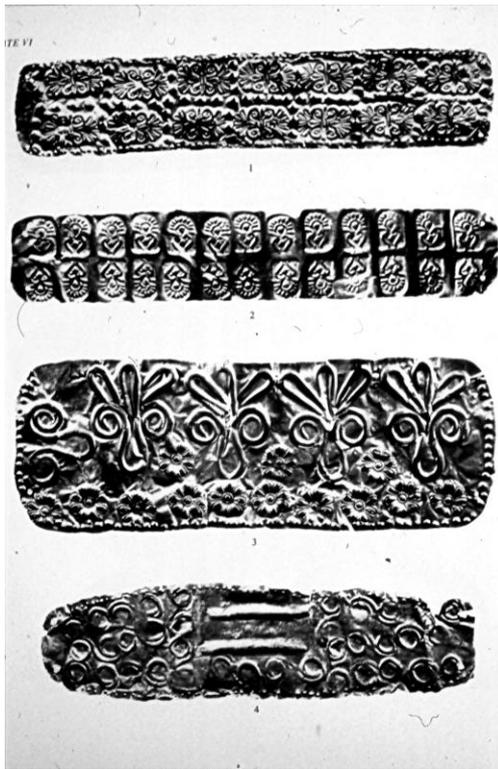
Διαδήματα, επιστήθιο και ενώτια από την Έγκωμη

TE VI

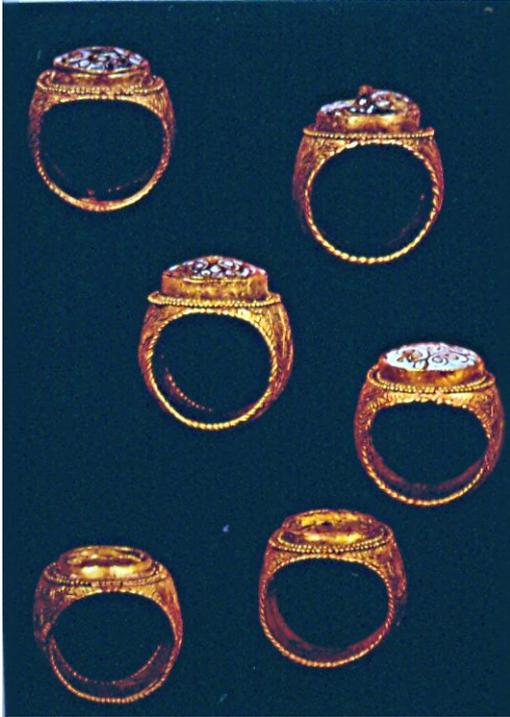

Δύο ζεύγη χρυσών ενωτίων
από την Παλαίπαφο

Δακτυλίδια

Παλαίπαφος

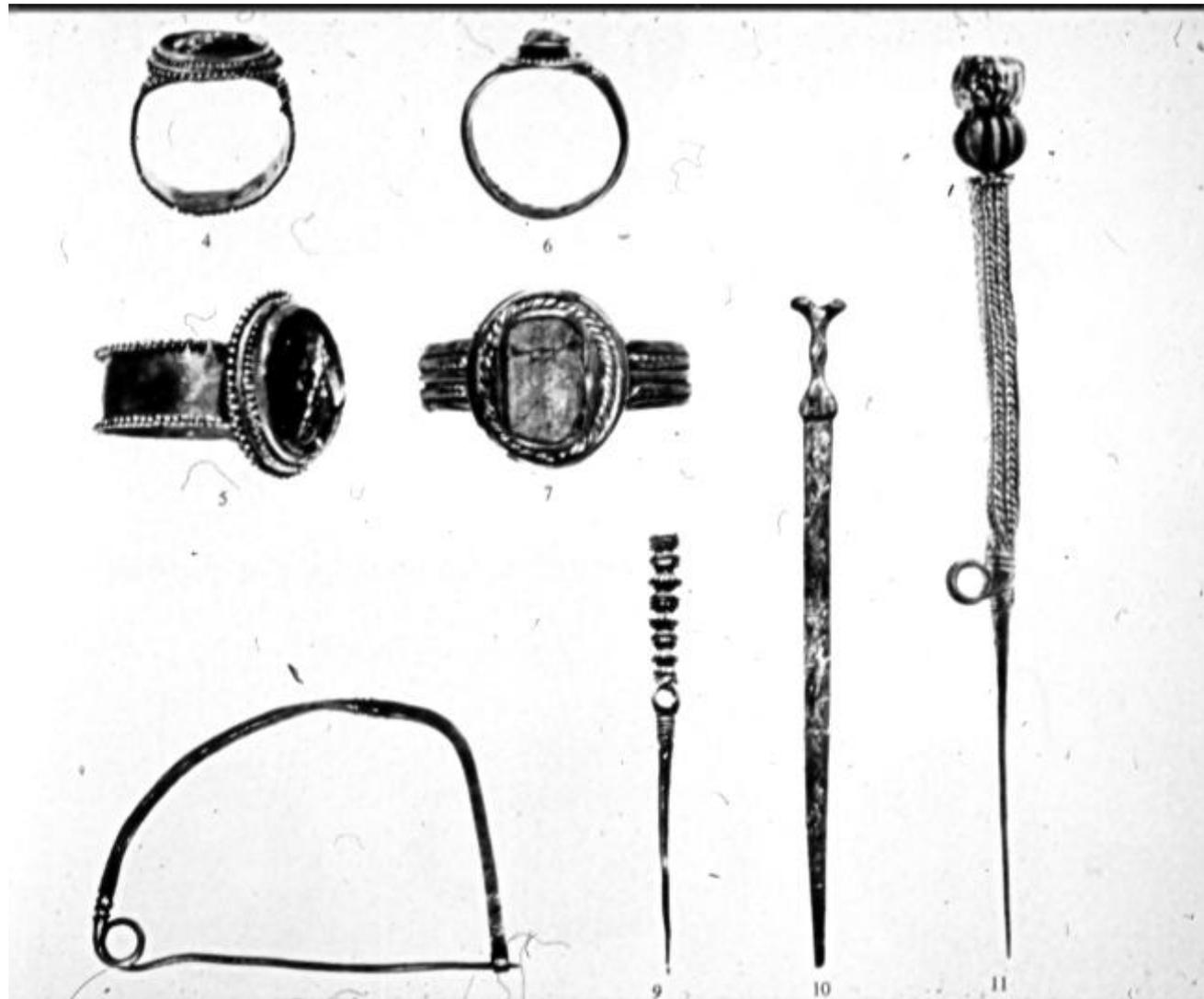

Έγκωμη και Πάφος

Δακτυλίδια, περόνες και πόρπη

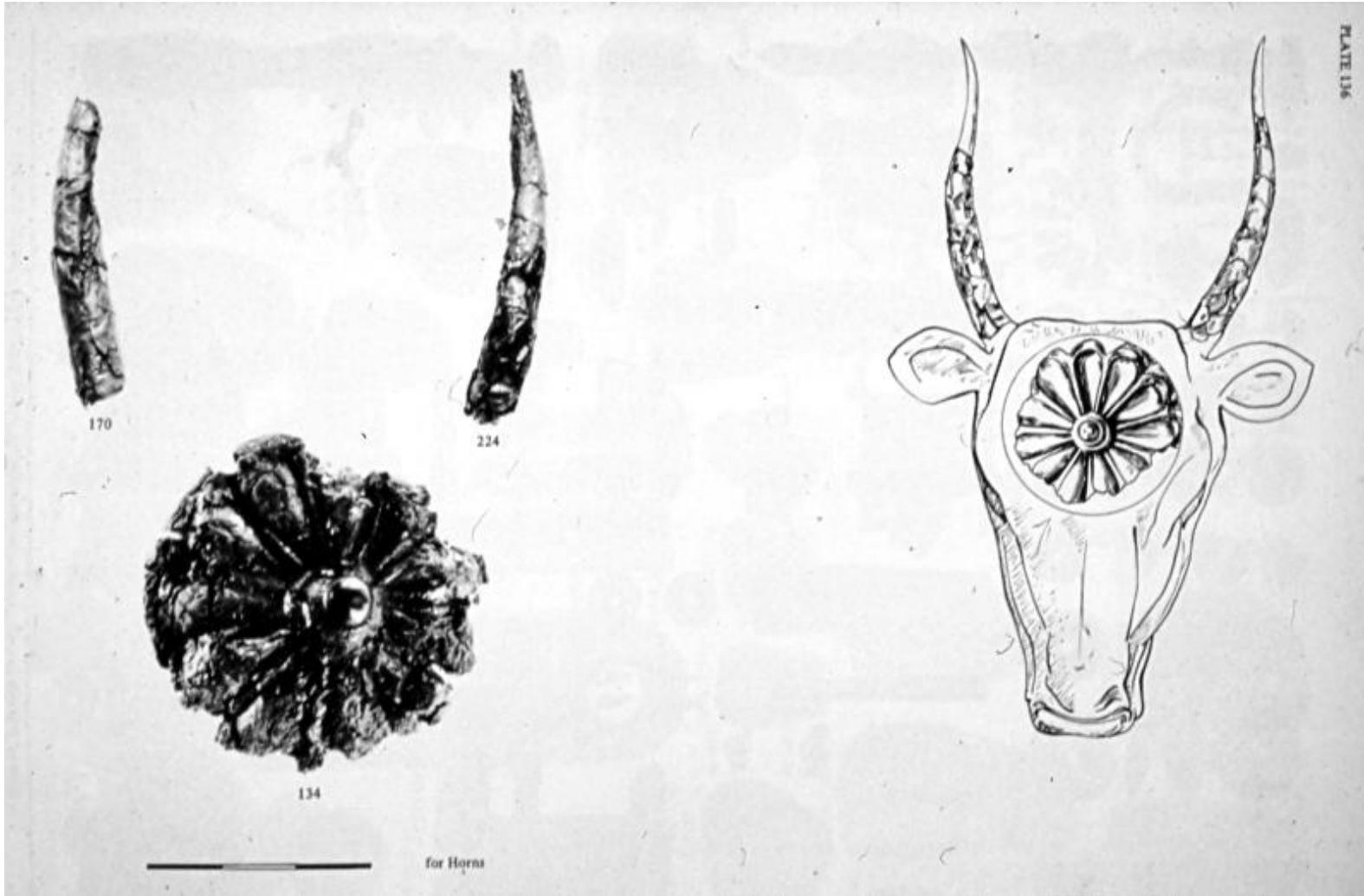
Έγκωμη και Παλαίπαφος

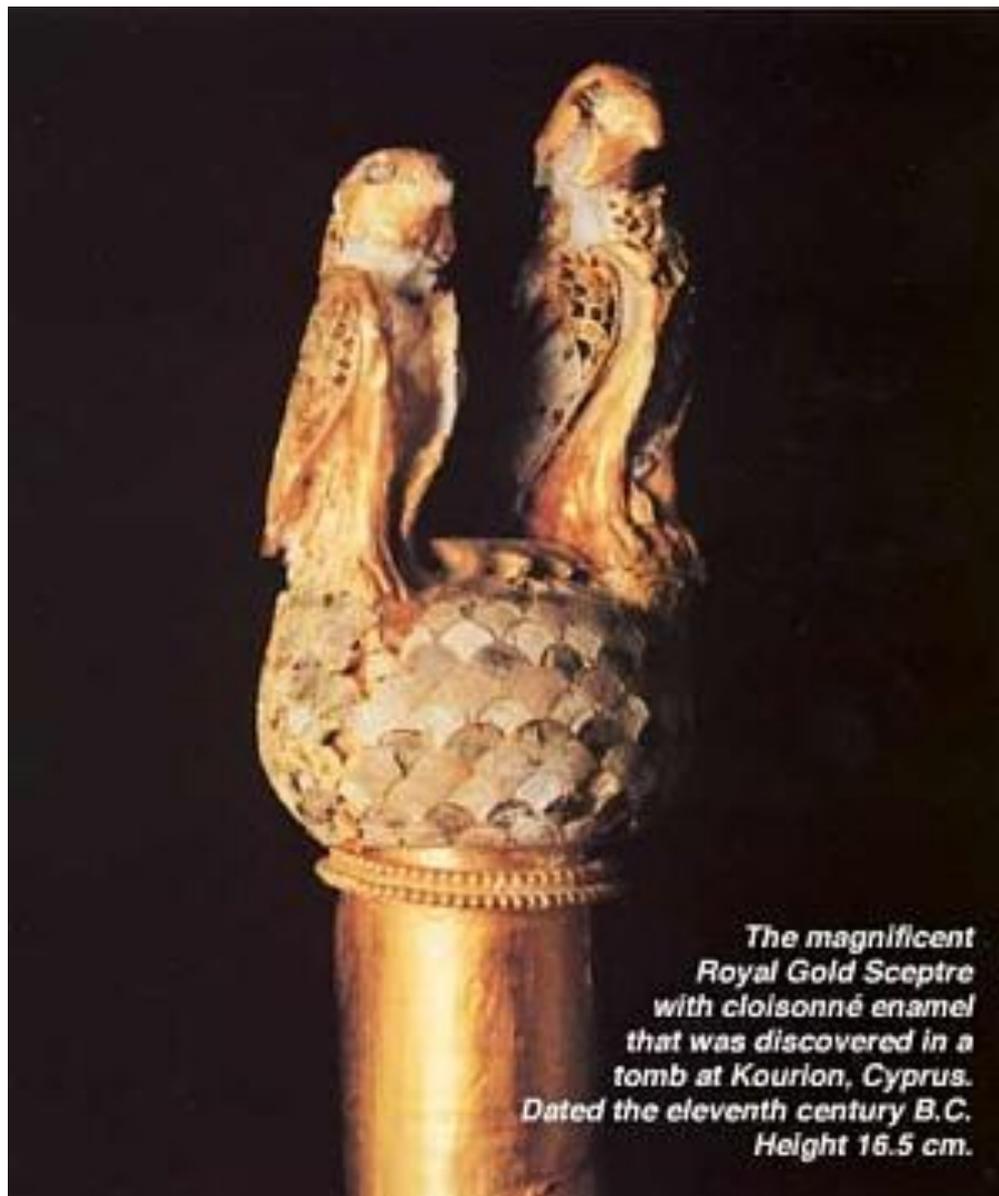
Ψέλια από Κούκλια-Παλαίπαφος

Χρυσά κέρατα και ρόδακας από την Έγκωμη

Το σκήπτρο του Κουρίου

*The magnificent
Royal Gold Sceptre
with cloisonné enamel
that was discovered in a
tomb at Kourion, Cyprus.
Dated the eleventh century B.C.
Height 16.5 cm.*

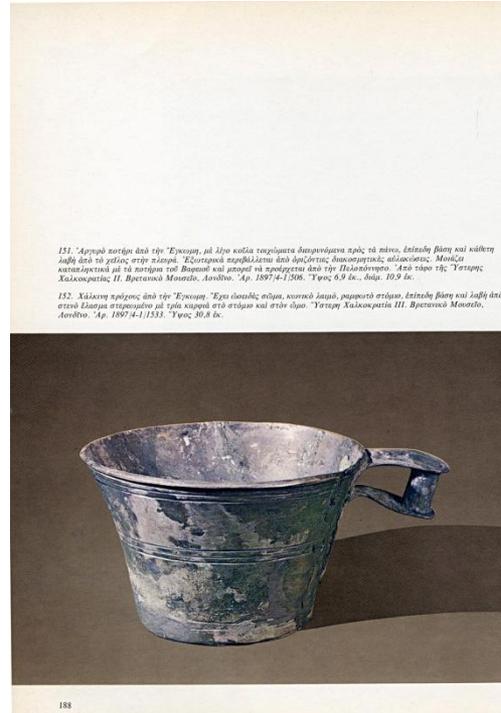
Ο Θησαυρός χρυσών κοσμημάτων από το Χαλά Σουλτάν Τεκκέ

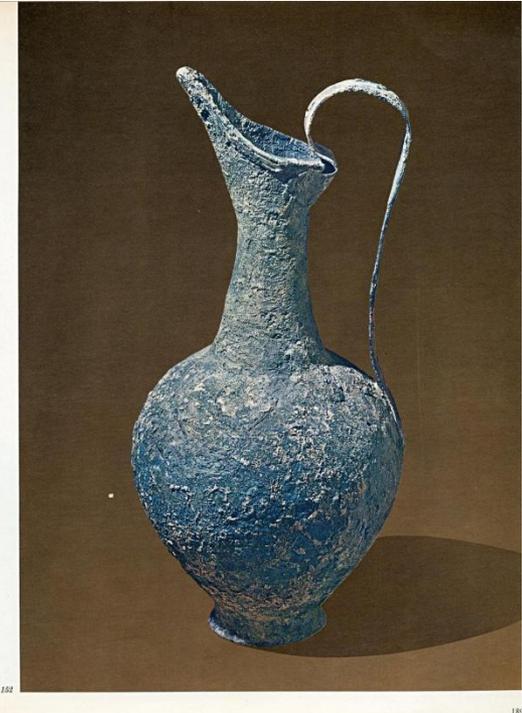
Μεταλλικά αγγεία από άργυρο και χαλκό

Αργυρή φιάλη με διακόσμηση τεχνικής νιέλο από την Έγκωμη

Αργυρὸ κύπελλο ἀπὸ τὴν Έγκωμη

Χάλκινη πρόχους ἀπὸ τὴν Έγκωμη

Φαγεντιανουργία

Τι είναι η φαγεντιανή;

Σήμερα με τον όρο *φαγεντιανή* νοείται ο ψημένος πηλός καλυμμένος με σμάλτο ή αδιαφανές λευκό υάλωμα από οξείδιο του κασσίτερου. Το υλικό αυτό απαντά στις αρχές του Μεσαίωνα στην Ανατολή και στις αρχές της Αναγέννησης στη Δύση. Η ίδια λέξη χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει το υλικό με το οποίο είναι κατασκευασμένα και αρχαία αντικείμενα, κυρίως αγγεία, ενώ ο ακριβέστερος όρος θα ήταν «*πυριτούχος κεραμική με υάλωμα*».

Πρώτες ύλες για την κατασκευή της φαγεντιανής

- ✓ Άμμος που περιέχει κονιορτοποιημένο χαλαζία στον οποίο έχει προστεθεί κάποια αλκαλική ουσία (νάτριο, ασβέστης, ποτάσσα).
- ✓ Το σκεύασμα της υάλωσης για την παραγωγή του οποίου ακολουθείται η ίδια διαδικασία προετοιμασίας. Απλά σε αυτό προστίθεται κατά περίπτωση και χρωστική ουσία (π.χ. άλας του χαλκού για το πράσινο και γαλάζιο χρώμα).
- ✓ Καμιά φορά περιέχει και μια ουσία συνδετική, αργιλώδη ίσως, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συνοχή του υλικού όταν αυτό δουλεύεται.

Τα αγγεία από φαγεντιανή που ήρθαν στο φως από την Κύπρο μπορούν να διακριθούν σε τρεις μεγάλες ομάδες.

Τα καθαρώς αιγυπτιακά ή αιγυπτιάζοντα.

Τα προερχόμενα από την βόρεια περιοχή της Εγγύς Ανατολής.

Αυτά που αντιπροσωπεύουν μία διεθνή τεχνοτροπία, αυτήν της Δυτικής Ασίας.

Φιάλη από φαγεντιανή αιγυπτιαζουσας τεχνοτροπίας από την Έγκωμη

Το πολύχρωμο ρυτό του Κιτίου από φαγεντιανή

